

VIRGINIA WOOLF: L'ETERNA RENOVACIÓ

JOSEP GRAS

VIRGINIA WOLF

Els aniversaris de naixements o de morts acostumen a ser un dels pretextos més utilitzats per dedicar una atenció perllongada a escriptors cèlebres i, lògicament, al conjunt de la seva obra. Sovint és presentada com la raó gairebé inexcusable, sobretot quan les xifres de les efemèrides són rodones, per celebrar el llegat que ens han deixat per a la posteritat. No és ben bé el cas de la persona a qui hem volgut homenatjar en aquestes línies, però la vàlua i una vigència immarcescible al llarg dels anys han acabat de justificar el nostre interès.

El 25 de gener d'aquest 2018 es complien cent trenta-sis anys del naixement de Virginia Woolf (Londres, 1882-1941), probablement l'escriptora més influent en la narrativa del segle XX. En fa noranta que un dels seus títols més fascinants i alhora inclassificables, Orlando. A Biography, aconseguia un important èxit de vendes malgrat les reticències inicials del món editorial.

Els estudis crítics i biogràfics sobre Virginia Woolf no han parat de créixer des de la seva desaparició i, per tant, no hem volgut fer aquí cap article acadèmic amb voluntat exhaustiva —cosa, d'altra banda, que semblaria poc realista i excessivament ambiciosa—, sinó una modesta aproximació a la gran figura emblemàtica del grup de Bloomsbury des d'una visió més personal. Cercant allò que aquesta gran dama de les lletres anglosaxones anomenava «una sensibilitat pròpia», premissa imprescindible per a tot escriptor i que ella sens dubte va assolir

amb escriu, hem deixat anar les brides per cavalcar més intensament.

Ens hem endinsat, gairebé sense avaluar-ne els riscos, en un univers literari de qualitat incommensurable, movent-nos amb llibertat entre ficcions i no-ficcions, només guiats per una admiració rotunda cap a aquesta gran escriptora.

Immersa en un cicle continu d'elevació i caiguda, com el flux incessant de les ones que s'estavellen a l'espigó o a la sorra, Virginia Woolf va trobar en la literatura un recer de pau i llibertat que no va tenir, si més no de manera duradora, en la seva existència diària. Com diu Bernard a The waves (Les ones, 1931): «És l'eterna renovació, l'elevació i la caiguda incessants, novament l'elevació i la caiguda». Encertada metàfora que manllevem per a aquesta celebració de l'escriptura woolfiana que vol ser el present article.

LA MORT, LA FUGIDA

Dues cartes de comiat deixades a la lleixa de la llar de foc de Monks House, la segona residència dels Woolf a Rodmell, al comtat de Sussex: una per a Leonard i l'altra per a la seva germana Vanessa. 28 de març de 1941. Una estona després, les aigües del riu Ouse esdevenen el seu jaç mortuori: Virginia s'hi ofega amb les butxaques carregades de pedres.

LEONARD WOOLF (1880-1969; marit de l'escriptora des de 1912): —No era el primer cop

Vanessa Bell i Virginia Woolf

que ho intentava: ja hi va haver una temptativa quan tot just feia un any que ens havíem casat. Últimament patia molt, per tot. Tot se li feia insuportable. Les veus un altre cop, per enèsima vegada. Però no tan sols això: la guerra, la pitjor cara de l'ésser humà. Temps obscurs, certament, on la vida humana no té cap valor. L'escriptura era el seu refugi segur, per dir-ho d'alguna manera, però més vulnerable amb el pas dels dies, més fràgil. Aquells mals de cap tan forts... Era un neguit constant, no podia dormir... Ella, m'ho deia a la carta, no volia ser un obstacle per a la meua felicitat.

VANESSA BELL (1879-1961; germana gran de Virginia): —No m'ho podia creure. No podia ser real. Havia decidit plegar. De viure. Encara no feia una setmana que li havia escrit una carta... Li pregava que no es rendís, que fos assenyada... Que es mantingués forta, com ho havia estat els darrers tres anys. Ella m'havia donat forces per sentir-me viva, engrescada a continuar pintant. Després de la mort de Julian... Res no tenia sentit per a mi, tot semblava buit i... Virginia em va ajudar, s'hi esforçava. La necessitàvem, tant Leonard com jo, molt, i l'hi vaig dir, i que la telefonaria aviat.

«Ja no puc més. Penso que he anat massa lluny aquesta vegada com per tornar. Tinc la certesa que estic embogint», li escriu Virginia a la seva germana en la darrera carta. També li diu que Leonard no podia haver estat un home més bondadós i comprensiu, i que està convençuda que

ella, Nessa —tal com li deien en el nucli familiar—, l'ajudarà a sortir-se'n. La germana gran va ser una de les tres persones més estimades per Virginia, i un puntal imprescindible en la vida de l'escriptora.

«No puc continuar malmetent la teva vida», són les paraules fatídiques que conté la nota deixada a Leonard. «No crec que dues persones poguessin haver estat tan felices com ho hem estat nosaltres». Abans de prendre la més dràstica de les decisions, Virginia havia enllestit la seva darrera novel·la *Between the Acts* (*Entre els actes*), que es publicaria pòstumament un any després, el 1942. En acabar-la, tal com ja li havia passat altres vegades, va caure en una depressió sense fons, aquesta sense retorn.

El 1915, el matrimoni Woolf s'havia traslladat a viure a Richmond, on dos anys després van crear la Hogarth Press, l'editorial que havia de servir perquè Virginia confiés en el seu potencial com a escriptora i per ajudar-la a superar les cada cop més freqüents crisis nervioses.

VITA SACKVILLE-WEST (1892-1962; escriptora, va conèixer Virginia el 14 de desembre de 1922 en el decurs d'un sopar organitzat per Clive Bell, marit de Vanessa; amant de Virginia i una de les persones que més va estimar tota la vida, fins al darrer moment): —No me'n vaig saber avenir mai, de la seva mort. Ho recordo amb el mateix desassossec que vaig sentir aleshores. Va ser impactant... No podia ser, de fet no la trobaven enlloc, els diaris no ho aclarien... Però Leonard i Vanessa n'estaven segurs, em deien a les seves cartes, havien trobat unes notes a casa escrites per Virginia en què s'acomiadava d'ells... Al cap de quinze dies un grup de joves va trobar el cos d'una dona vestida amb un abric de pells surant a l'aigua... Va ser terrible [...]. És clar que l'estimava! Com mai no havia estimat ningú, amb una passió gairebé malaltissa.¹

1. Virginia Woolf va escriure *Orlando. A biography* (1928) pensant en Vita Sackville-West, moguda per l'amor que sentia per ella.

The Memoir Club, oli sobre tela, 608 mm. x 816 mm., pintat per Vanessa Bell el 1943. Exosat a la sala 31 del National Portrait Gallery de Londres. S'hi veuen els membres que han sobreviscut del mític Grup de Bloomsbury —els inicis del qual remunten al 16 de febrer de 1905, al 46 de Gordon Square, on se celebren els dijous les cèlebres trobades— asseguts al voltant d'una taula d'un restaurant del Soho londinenc. Dins del quadre, a la paret d'aquest mateix local, s'aprecien les representacions dels retrats de Virginia Woolf i Lytton Strachey —personatge destacat en els temps d'esplendor del Grup— fets el 1911 i 1913 respectivament per Duncan Grant, així com el de Roger Fry pintat per la mateixa Vanessa el 1933.

Retrat impressionista, posterior a la mort de Virginia Woolf, que captura un estat més aviat de malenconia entre els assistents i que vol ser un record als qui ja no hi són, començant per l'escriptora i ànima del Grup.

El Grup de Bloomsbury, l'artífex del qual va ser Thoby Stephen, el germà gran de Virginia que malauradament va morir el 1906, va estar format per intel·lectuals i artistes de prestigi i amb unes idees crítiques i rupturistes respecte a l'època victoriana: T. S. Eliot, M. Keynes, Lytton Strachey, Forster, Bertrand Russell, Clive Bell, Dora Carrington... Marta Pessarrodona va estudiar-lo de prop i es va traslladar a la dècada dels vuitanta a Londres, on va tenir l'oportunitat de conèixer Quentin Bell, nebot de la cèlebre escriptora i autor d'una biografia canònica sobre Virginia Woolf. Ho explica a *Woolf i el Grup de Bloomsbury*. Barcelona: Ara llibres, 2013.

LA VIDA, IMPERFECTA

La mort és un dels temes més presents en la narrativa de Virginia Woolf. Sovint no de manera explícita o directa, sinó planant sobre les vides dels seus personatges, latent sota l'aparent normalitat dels actes quotidians, expressada a través del monòleg interior continu que caracteritza el comportament de molts d'ells, deixant que el pensament flueixi i es manifesti sense una correspondència immediata amb el que està succeint a la trama; trenant records del passat amb impressions i opinions del present.

Mrs. Dalloway (1925), la quarta novel·la de l'escriptora i la que va marcar sens dubte un punt d'inflexió en la seva trajectòria, n'és un bon exemple. No hem trobat en els estudis i autors consultats ni una sola veu discrepant. Fins i tot Harold Bloom, en les seves reputades i alhora controvertides valoracions canòniques, assevera: «Magnífica com és, *Mrs. Dalloway* és el punt de partida d'una escriptora vigorosa, autora d'una obra amb una forta personalitat».²

Aquesta història havia de dur primer el nom de *Les hores* —del tot recomanable la pel·lícula amb el mateix títol d'Stephen Daldry de 2002, basada en la novel·la homònima de Michael Cunningham guardonada amb el Pulitzer el 1999 i parcialment inspirada en l'obra de Virginia Woolf—. Transcorre en un sol dia de juny de 1923: la senyora Dalloway, muller d'un membre del Parlament anglès, està immersa en els preparatius de la festa que ofereix aquell mateix vespre a il·lustres amics i personalitats de l'alta societat londinenca. Mentrestant, surt a passejar per Londres; el brogit dels carrers, els moviments de diferents personatges per la ciutat, els seus pensaments i els seus neguits, les trobades puntuals amb antics coneguts... La vida surt a cada pas, imprevisible, tossuda, però l'amenaça de la mort hi és més perceptible del que pot semblar a primera vista. El suïcidi de Septimus eclipsa una sensació de benestar potser massa fràgil i enga-

2. Bloom, Harold, *El futur de la imaginació*.

nyosa: Clarissa no pot ser l'amfitriona perfecta, de la mateixa manera que Virginia Woolf no és la dona que pot acceptar fàcilment els embats del destí ni una absurda banalitat de la vida.

A *Mrs. Dalloway*, l'autora hi fa desfil·lar la quotidianitat, amb les seves contradiccions i amb infinitat de vincles que la defineixen. «Vull expressar-hi la vida i la mort, el seny i la demència...», escriu en un dels seus diaris. Pols oposats d'un estat anímic sempre oscil·lant, enlairant-se apassionadament per acabar davallant després. És ben il·lustratiu aquest fragment inicial: «Quin esclat de vida! Quina plenitud! Perquè era la sensació que havia tingut sempre quan, amb un petit grinyol de les frontisses com el que ara sentia, obria de cop les portes vidrieres i es capbussava de ple a Bourton, a l'aire del camp».³

MRS. DALLOWAY (personatge principal de la novel·la): —Volia que tot sortís a la perfecció, però la mort un cop més va imposar la seva autoritat. Virginia volia representar-me com l'amfitriona, com la dona que ho té tot controlat, que creu que té ben subjectades les regnes i té a ratlla totes les pors, i que desitja intensament omplir-se de vida, de sensacions, de projectes [...]. Era una responsabilitat molt forta. És una responsabilitat molt forta. Viure, sí. I després, el fet de relacionar-se amb tota aquella gent, tan... insensible.

Però no puc sinó estar contenta: hi va haver un abans i un després en la seva vida com a escriptora. La novel·la la va abocar a un reconeixement que fins aleshores se li resistia [...]. Sí, hi ha un fragment que em sembla especialment significatiu: «Després (ella, sense anar més lluny, l'havia experimentat aquest mateix matí) hi havia el terror, la incapacitat aclaparadora, que els pares posaven a les mans dels fills, la vida, per ser viscuda fins al final, per ser recorreguda amb serenitat; però en el fons del seu cor hi havia una por terrible».⁴

3. Fragments entre cometes extrets de *La senyora Dalloway*, en la traducció de Dolors Udina (en una nova versió publicada per RBA el 2013).

4. Ídem.

Virginia Woolf, oli sobre tela, 400 mm x 340 mm., pintat per Vanessa Bell el 1912. Exosat a la sala 30 del National Portrait Gallery de Londres. Retrat de l'escriptora abans que es casés amb Leonard Woolf, fet per la seva germana Vanessa. Està asseguda en un sofà, reclinada cap a un costat, fent ganxet. Aquell any Virginia estava escrivint la seva primera novel·la, *The Voyage Out (Final de viatge)*, que publicaria el seu germanastre Duckworth el 1915.

LA LLUM, ELS RECERS

L'evocació del passat familiar va inspirar algunes de les millors obres de Virginia Woolf; el record de moments intensos de felicitat, encara que provisionals, inseparables de les enormes pèrdues que van capgirar el rumb vital de l'escriptora. *To the Lighthouse (Al far, 1927)* recrea les vivències de la família Stephen (cognom de Virginia abans de casar-se amb Leonard) durant les temporades d'estiu que va passar a Cornualles, St Ives, a Talland House, des d'on es podia contemplar la badia, sempre presidida pel far Godrevy.

Una llum poderosa que penetra en els gestos, les paraules i els pensaments més íntims de l'escriptora quan reconstrueix fragments de la seva infan-

tesa i primera adolescència. Tenyida aviat de dol: la mare mor el 1895, quan Virginia només té tretze anys; dos anys més tard, la seva germanastra Stella Duckworth també se'n va quan semblava haver-se recuperat d'una greu malaltia; però el sotrac més fort el rep amb la mort del germà, Thoby Stephen, el 1906, un any després que aquest inaugurés les trobades amb amics, intel·lectuals i artistes a la seva casa de Bloomsbury. Virginia no pot pair tanta fatalitat. L'estocada final: l'absurditat d'una vida com la de Thoby escapçada en plena joventut.

Tots ells tornen a viure a les pàgines d'*Al far* (Prue Ramsay, la filla de Mrs. Ramsay recorda Stella) i, més endavant, en l'excel·lent *The waves* (Les ones, 1931), tot i que en aquesta darrera hi són recuperats també amics ja desapareguts com l'escriptor Lytton Strachey i la pintora Dora Carrington.⁵

Les ones, escrita amb una prosa poètica, és una obra d'una bellesa excepcional, de difícil accés inicialment. De fet, és una celebració rotunda de la paraula escrita, de la literatura en estat pur, que demana ser assaborida sense topografies lectores massa rígides. Els relats dels sis narradors flueixen sense un ordre establert; se succeeixen, s'encavalquen imprevisibles, de vegades s'enlairen impetuosos per acabar més tard recuperant la quietud. Com les onades, aparentment impertorbables en la seva escomesa constant. Magnífiques aquestes darreres paraules de Bernard, la veu que assoleix més protagonisme al darrer tram de l'obra: «I en mi també s'aixeca l'ona. Una vegada més sóc conscient d'un nou desig [...]. Quin enemic distingim ara que avança contra nosaltres, sobre qui cavalco? [...]. És la mort. La mort és l'enemic. Contra la mort cavalco brandant l'espasa [...]. Esperono el cavall. Em precipitaré contra teu, invencut i inflexible, oh, Mort!».⁶

5. Magnífica la pel·lícula *Carrington*, dirigida el 1995 per Christopher Hampton i basada en la novel·la *Lytton Strachey* de Michael Holroyd.

6. Fragment extret de *Les ones*, en la traducció de Maria Antònia Oliver.

Entre l'aparició de *To the Lighthouse* (1927) i la de *The Waves* (1931), Virginia Woolf va publicar el que ha estat considerat amb els anys un dels més importants escrits fundacionals del moviment feminista internacional: *A Room of One's Own* (*Una cambra pròpia*, 1929), un assaig peculiar que duu clarament l'empremta estilística de l'escriptora, en combinar opinió documentada amb pinzellades autobiogràfiques i freqüents incursions literàries.

Virginia, que sempre va reivindicar la igualtat d'oportunitats per als dos sexes, veient el rol inferior que patien les dones a la societat de la seva època i les escasses possibilitats d'accés d'aquestes a una formació acadèmica, hi reflexiona sobre les condicions que han de donar-se per tal que una dona pugui ser escriptora a temps complet sense haver de renunciar a la vida familiar. «Una cambra pròpia amb pany i clau i cinc-cents lliures de renda anual», és una de les seves conclusions. Anys més tard es publicarà *Three guineas* (1938), en la mateixa línia de denúncia.

Però *Una cambra pròpia* és molt més que un manifest de caire feminista. L'autora hi fa unes dissertacions enormement lúcides i que mostren una base cultural molt àmplia, sobre qüestions tan diverses com la creativitat literària o la influència de determinades idees i personatges polítics en la configuració de les societats patriarcals del seu temps.

Hem arribat al final. Una passejada breu però intensa amb la dama de mirada fràgil i esperit lliure. Virginia Woolf va ser, és de fet i pensem que sempre serà una escriptora extraordinària, que ens ha deixat una obra d'una qualitat difícilment superable, diversa, profunda, lúcida fins al darrer moment. Algunes dades: vuit novel·les; tres biografies novel·lades o, si es vol, obres de ficció amb elements biogràfics; més de quaranta peces de narrativa breu (contes, relats); assaigs; els seus diaris i cartes aplegats en sis volums; ressenyes literàries en diaris i reunides també en reculls...

Virginia Woolf va triar la mort per fugir de la banalitat d'un món que ella percebia hostil. Nosaltres triem la seva escriptura per no deixar de cercar l'essencial de l'ànima humana i de les coses.

BIBLIOGRAFIA

Harold BLOOM, *El futur de la imaginació*. Trad. Carles Miró Jordana [et alt.]. Barcelona: Anagrama, 2002.

—: *El cànon occidental*. Trad. Lluís Comes i Arderiu. Barcelona: Columna, 1995.

Pilar GODAYOL, *Virginia Woolf. Cinc-cents lliures i una cambra pròpia*. Barcelona: Pòrtic, 2005.

Peter HORT, *Virginia Woolf Documentary*, documental escrit, produït i dirigit per l'autor. Academy Media, 1995 [consultat en línia].

Laura Lepetit e Liliana Rampello: un dialogo su Virginia Woolf, a Minima e Moralia, 25-1-2017 [www.minimaetmoralia.it]

National Portrait Gallery of London [www.npg.org.uk]

Marta PESSARODONA, *Virginia Woolf i el Grup de Bloomsbury*. Barcelona: Ara llibres, 2013.

Liliana RAMPELLO, *Virginia Woolf. La vida en la escritura*. Trad. Sara Alcina. Madrid: Narcea ediciones, 2009.

The Mind and Times of Virginia Woolf, documental produït per la BBC [consultat en línia].

The Virginia Woolf Blog [www.virginiawoolfblog.com]

Virginia WOOLF, *La senyora Dalloway*. Trad. Dolors Udina. Barcelona: RBA, 2013.

—: *Londres*. Trad. Eduard Castanyo. Barcelona: Viena edicions, 2008.

—: *Una cambra pròpia*. Trad. Helena Valentí. Sabadell: La Temerària editorial, 2014.

—: *Les ones*. Trad. Maria Antònia Oliver. Sabadell: La Temerària editorial, 2016.

—: *Els anys*. Trad. M. Antònia Oliver. Sabadell: La Temerària, 2017.

—: *Al far*. Trad. Helena Valentí. Barcelona: Proa, 1984.

—: *Kew Gardens y otros cuentos*. Trad. Magdalena Palmer. Madrid: Nórdica libros, 2016.

—: *¿Cómo debería leerse un libro?*. Trad. i notes d'Àngela Pérez. Palma de Mallorca: Olañeta editors, 2017.

Virginia Woolf Society of Great Britain [www.virginiawoolfsociety.co.uk]

JOSEP GRAS CARMONA (Manresa, 1959) és llicenciat en Ciències de la Informació a la UAB (1996). Entre el 1997 i el 2006 va exercir la crítica literària a *Regió 7*, on el maig de 1999 va publicar una entrevista a l'escriptora Doris Lessing (posteriorment guardonada amb el Nobel de literatura 2007). El 2011 va obtenir el Diploma d'Estudis Avançats a la UPF en Comunicació Social. Autor del blog literari *El baluard*.